

”Hunden har fått mig att inse att jag inte bara kan bli förbannad” (Pojke 15 år)

– En studie kring interaktion mellan barn/ungdomar och djur.

Anna Forsman och Elin Forsman

C-uppsats från Lärarprogrammet år 2006

Linköpings universitet

	Institution, Avdelning Department, Division Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier Lärarprogrammet	Datum 2006-04-19

Språk Language ☒ Svenska/Swedish ☐ engelska/English ☐ <hr/>	Rapporttyp Report category ☐ Licentiatavhandling ☐ Examensarbete ☐ AB-uppsats ☒ C-uppsats ☐ D-uppsats ☐ Övrig rapport ☐	ISBN <hr/> ISRN LiU-ISV/LÄR-C--06/29--SE <hr/> ISSN <hr/> Serietitel och serienummer Titel of series, numbering Handledare Emilia Fägerstam
---	--	---

<p>Titel "Hunden har fått mig att inse att jag inte bara kan bli förbannad" – En studie kring integration mellan barn/ungdomar och djur.</p> <p>Title "The dog made me realize that I just can't be pissed off" – A study about children in interaction with animals</p> <p>Författare Anna Forsman och Elin Forsman</p>
<p>Sammanfattning</p> <p>I denna studie behandlas olika teorier kring barn och ungdomars sociala utveckling och lärande i integration med djur. Vidare exemplifierar studien hur detta arbete med djur kan bedrivas. Undersökningen innefattar också vad högskoleutbildade pedagoger i förskolan och skolan har för attityder kring att integrera djur i den pedagogiska verksamheten. För att ta reda på detta har vi använt oss av fältstudier baserade på observationer, protokoll, intervjuer, och samtal.. I denna studie har även en enkätundersökning genomförts i syfte att ta reda på attityder kring integration mellan barn/ungdomar och djur. Efter att ha tagit del av tidigare forskning samt genomfört fältstudier och en enkätundersökning har vi fått bevis på att integration mellan barn/ungdomar och djur kan stärka deras självförtroende och ge en större ansvarskänsla.</p>
<p>Nyckelord</p> <p>Djur, barn, integration, social utveckling, lärande</p>

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....	3
1. INLEDNING	5
2. SYFTE.....	5
3. FRÅGESTÄLLNING	5
4. FÖRTYDLIGANDE	6
5. METOD	6
5.1 URVAL	6
5.2 DATAINSAMLINGSMETOD INTERVJUER	6
5.3 DATAINSAMLINGSMETOD FÄLTSTUDIE.....	7
5.4 DATAINSAMLINGSMETOD FÖR ENKÅTUNDERSÖKNING	8
5.5 BEARBETNING AV DATA.....	8
5.6 BESKRIVNING AV VERKSAMHETER SOM VARIT TILL UNDERLAG FÖR STUDIEN	8
5.6.1 Vallentuna djur, natur och musikförskola	8
5.6.2 Hassela Gotland.....	9
5.6.3 Bockes tjänstehundar	10
6. BAKGRUND	11
6.1 SJÄLVFÖRTROENDE OCH TILLIT GENOM KONTAKT MED DJUR.....	11
7. DJUR I TERAPEUTISKT ARBETE.....	13
8. FYSISKT VÄLBEFINNANDE I INTERAKTION MED DJUR.....	14
8.1 DJUR SOM SOCIALT REDSKAP.....	15
9. ATT LÄRA GENOM EN HELHET	15
10. UTVECKLING TILLSAMMANS MED DJUR	16
11. RESULTAT AV FÄLTSTUDIE BASERAT PÅ OBSERVATIONER, PROTOKOLL, INTERVJUER, OCH SAMTAL	17
11.1 LIVET SOM MEDLEVARE	17
11.2 LIVET PÅ ”BOCKES” TJÄNSTEHUNDAR.....	17
11.3 HUR UPPLÉVER MEDLEVARNA HUNDEN SOM REDSKAP.....	18
11.4 HUR UPPLÉVER UNGDOMARNA DET ÄR ATT ARBETA MED HUNDAR.....	19
12. RESULTAT VALLENTUNA DJUR, NATUR- OCH MUSIKFÖRSKOLA.....	20
13. RESULTAT ENKÄTER	20
14. SLUTSATS OCH DISKUSSION BASERAT PÅ OBSERVATIONER, PROTOKOLL, INTERVJUER, OCH SAMTAL	21
14.1 INTERVJUER.....	21
14.2 BOCKES TJÄNSTEHUNDAR	22
14.3 ENKÄTER.....	23
14.4 SLUTSATS	25
REFERENSER.....	26
BILAGA 1.....	28

INTERVJUFRÅGOR HASSELA	28
BILAGA 2	29
INTERVJUFRÅGOR VALLENTUNA DJUR, NATUR- OCH MUSIKFÖRSKOLA.....	29
BILAGA 3	30
ENKÄTFRÅGOR.....	30

1. Inledning

Vi har alltid varit intresserade av djur. Hästar, hundar, katter och kaniner har uppfyllt den största delen av vår uppväxt. Djur har bjudit på många dagar med glädje och skratt. När vi känt oss nedstämda och hängiga har djuren alltid funnits som en trygghet och tröst. Ibland har det känts skönare att bara sitta i stallet hos hästarna, utan att behöva säga någonting, istället för att prata med vänner och familj. När man har haft en jobbig dag finns det alltid ett par trogna vänner innanför dörren överlyckliga över att du äntligen kommit hem. Det är en speciell känsla att bli älskad utan krav och förväntningar. Att ha djur innebär inte bara glädje. Ett djur tvingar oss att inse att livet inte varar för evigt. Vår första hund avlivades när vi var åtta respektive tolv år. Det var svårt och jobbigt men det gav oss många funderingar och tankar kring livet och döden. Vi pratade mycket om dessa funderingar i familjen, vilket var oerhört viktigt för oss. Vår erfarenhet är att djur kan ge oss människor oerhört mycket. Djur betyder så mycket mer för oss än att bara vara ett sällskap. De kan ge oss förståelse för andra individer, social kompetens, empati, ansvar och närhet. Det finns organisationer som aktivt arbetar med djur och barn, ett exempel är Human Animal Bond. Hundar kan exempelvis skapa lugn hos barn med exempelvis koncentrationssvårigheter (Fassing & Lieber, 2001). För att få en bra förutsättning för barn/ungdomars lärande anser vi att barn/ungdomar behöver en stor tilltro till sig själva. Vi vill försöka ta reda på om de positiva känslor vi upplevt med våra djur är något man kan använda sig av vid arbete med barn och ungdomar.

2. Syfte

Syftet med denna uppsats är att belysa interaktion mellan djur och ungdomar vilka är i behov av särskilt stöd i sin sociala tillvaro. Syftet är också att undersöka attityderna till djur som en del i verksamheten vid kommunala skolor och förskolor.

3. Frågeställning

Vi vill söka svar på frågan om arbete med djur kan ge barn och ungdomar ett bättre självförtroende samt om barn och ungdomar lär sig ta ett större ansvar för både sig själva och andra i sin omgivning genom arbete med djur. Hur upplever ungdomar med olika sociala problem det är att arbeta med djur? Vad finns det för förhållningssätt hos pedagoger kring arbete med djur i kommunal verksamhet.

4. Förtydligande

När vi skriver ungdomar syftar vi på dem som är mellan 15-19 år. När vi skriver djur menar vi pälsdjur som exempelvis hundar och katter. När vi skriver medlevare menar vi personer som bor och lever tillsammans med de intagna på Hassela Gotland. Vår avsikt är inte att behandla frågor kring allergier då det är en alldeles för omfattande för vad som ryms i denna uppsats. Dock dyker frågan upp i våra enkätsvar vilket medför att vi berör frågan i vår slutsats och diskussion.

5. Metod

5.1 Urval

Vi har intervjuat personal och ungdomar på behandlingshemmet Hassela Gotland. På Hassela Gotland bor ungdomar med olika typer av destruktivt beteende och där används hundar som en del i den behandlande verksamheten. Den delen av Hassela Gotland som arbetar med hundar heter Bockes tjänstehundar. Vi har också intervjuat förskoleläraren Lillemor Wiman som driver en privat djur-och natur förskola i Vallentuna. För att få veta lite mer om inställning och attityder till att arbeta med djur i den kommunala verksamheten har vi genomfört en enkätstudie bland högskoleutbildade pedagoger.

5.2 Datainsamlingsmetod intervjuer

Vi har använt oss av intervjuer i vår datainsamling. Våra intervjufrågor till samtliga intervjuade baserar sig framförallt på våra frågeställningar och handlar således om barn, deras ansvar och självkänsla. Vi har intervjuat fyra ungdomar på Bockes tjänstehundar, två pojkar och två flickor i åldrarna 15-19 år. Ungdomarna valde själva om de ville medverka eller inte. Vi har genomfört två intervjuer med medlemarna Christer Häggström och Alex Siggelin som är ansvariga för Bockes tjänstehundar. Vidare har vi intervjuat förskoleläraren Lillemor Wiman. Innan vi skrev intervjufrågor läste vi för ämnet relevant litteratur. För att kontrollera att frågorna var lättförståliga provade vi frågorna på familjemedlemmar. För att få ett så gott intervjuklimate som möjligt satt vi ensamma med intervjupersonerna i ett stängt rum (Ekström och Larsson, 2000). Våra intervjufrågor var inte standardiserade utan följde en samtalsordning eftersom vi ville skapa ett samtal med våra intervjupersoner. Under intervjuens gång ställde vi följdfrågor detta för att personen vi samtalade med skulle dela med sig så mycket som möjligt av sina erfarenheter och tankar (Ekström och Larsson, 2000). I början av intervjun ställde vi öppna frågor för att sedan gå på mer specifika, detta kallas tratt-teknik (Davidsson och Patel, 1994). I vissa intervjuer tog vi upp egenupplevda exempel för att skapa en ledig samtalston

samt för att försöka fördjupa samtalet (Ekström och Larsson, 2000). Under intervjuerna använde vi oss av en bandspelare samt förde anteckningar (Davidsson och Patel, 1994).

För att få en bild av hur det fungerar i en verksamhet som använder sig av djur valde vi att besöka en djur- och naturförskola i Vallentuna. Vi kontaktade förskolan och bokade en tid för intervju med förskoleläraren Lillemor Wiman som startat och driver förskolan.

5.3 Datainsamlingsmetod fältstudie

Vi har genomfört en fältstudie med utgångspunkt i en etnografisk metod (Ekström & Larsson, 2000; Johansson & Svedner, 2004) vilket innebär att vi som forskare gjorde deltagande observationer. Vi intresserade oss inte för fysiska rörelser utan ville studera interaktioner mellan ungdom-ungdom, ungdom-medlevare, ungdom-hund, medlevare-medlevare samt medlevare-hund. För att sedan kunna bearbeta det vi observerat förde vi hela tiden löpande protokoll. Vi valde det här sättet då vi anser att detta var av vikt för vår studie. Vi ville observera det sociala samspelet för att det tillsammans med våra intervjuer skapade en helhet. Dock innebär denna typ av studie att vi som observatörer förhåller oss kritiska till vårt eget tolkande. Det krävs att observatören kan hålla en distans. Vi är medvetna om att vårt stora intresse för djur kan medföra att vi ibland har svårt att förhålla oss kritiska. Det medför en mer korrekt analys av händelserna (Ekström & Larsson, 2000). Vi har genomfört vår fältstudie på Hassela Gotland. Där behandlas ungdomar med olika typer av sociala problem som exempelvis drogberoende. Att vi valde att göra vår studie där beror på att hundar används i verksamheten. Vi kontaktade Hassela Gotland och fick prata med Christer Häggström på Bockes tjänstehundar. Bockes tjänstehundar är en del av Hassela Gotland där medlevare tillsammans med de intagna ungdomarna arbetar med utbildning av tjänstehundar. Alla intervjuer med ungdomarna valde vi att genomföra individuellt för att ungdomarna inte skulle påverkas av varandra i sina svar. Dessa intervjuer spelade vi in på band för att sedan transkribera. Under de två dagar vi tillbringade på Hassela Gotland fick vi hela tiden fortlöpande information både genom egna iakttagelser och genom spontana samtal. Eftersom det inte var praktiskt möjligt att spela in allt detta på band valde vi att föra löpande protokoll, dock finns alla formella intervjuer inspelade på band.

5.4 Datainsamlingsmetod för enkätundersökning

Genom vår enkätundersökning ville vi se vilka attityder som finns hos den pedagogiska personalen i den kommunala skolan till arbete med djur samt omfattningen av arbetet med djur i den pedagogiska verksamheten. Till slut drog vi ner antalet frågor till sju huvudfrågor för att underlätta så mycket som möjligt för de personer som besvarade enkäten. Vi lämnade utrymme för egna kommentarer. Återigen fick våra familjemedlemmar bilda vår pilotgrupp till dessa frågor då det är viktigt att personer utifrån får provsvara (Davidsson & Patel, 1994). Tillsammans med enkäterna delade vi ut ett följebrev som innehöll beskrivning av syftet med undersökningen samt angav vilken typ av yrkeskategori som skulle ingå. Inledningsvis skrev vi vilka vi var och presenterade oss. Vi skrev även att det var helt frivilligt att delta i enkätundersökningen men vi poängterade dock att det var viktigt att de svarade för att vi skulle få ett så stort underlag som möjligt. I slutet av brevet skrev vi upp våra kontaktuppgifter så alla vilka deltog i undersökningen kunde få tag på oss om de hade frågor (Ejlertsson, 1996).

5.5 Bearbetning av data

Vi har transkriberat våra intervjuer och det valde vi att göra så snart vi kom hem för att vi skulle ha intervjuerna så färskt i minnet som möjligt (Davidsson & Patel, 2000). För vår studie är inte den detaljerade transkriberingen relevant. Därför har vi valt att inte transkribera så detaljerat att vi tagit med harklingar, hummanden och pauser (Ekström & Larsson, 2000).

För att komma ihåg olika händelser och situationer vi observerat under vår tid på Hassela Gotland sammanställde vi de löpande protokoll vi fört. Tillsammans med protokollen kunde vi sedan skapa oss en klar och tydlig bild av vad vi observerat (Johansson & Svedner, 2004).

Av de 30 enkäter vi delade ut fick vi ett bortfall på 16 stycken. Vår förhoppning var att få ett minimalt bortfall då vi endast hade sju frågor. Att bortfallet blev så mycket som hälften tror vi kan bero på att våra enkäter låg i personalrummen. Pedagogerna fick således fylla i enkäterna under sin lediga tid (Johansson & Svedner, 2004).

5.6 Beskrivning av verksamheter som varit till underlag för studien

5.6.1 Vallentuna djur, natur och musikförskola

Lillemor Wiman grundade Vallentuna djur, natur och musikförskola för ungefär tolv år sedan. Idén var att tillsammans med barn på förskolan driva en 4 H gård som ligger i anslutning till

förskolan. På gården finns bland annat hästar, kaniner och får. Wiman tyckte att det var bra att kunna utnyttja gården i ett pedagogiskt syfte. Hon var också mycket intresserad av djur privat. På förskolan i Vallentuna arbetar man dagligen med djuren i fokus. Det innebär att skötsel av gården och alla djur görs dagligen. På förskolan arbetar fem pedagoger med olika typer av bakgrund men med ett gemensamt intresse för djur. Området där förskolan ligger är inhägnat eftersom personalens hundar springer fritt bland barnen. Hundarna är ett naturligt inslag för både barnen och personalen i den dagliga verksamheten.

5.6.2 Hassela Gotland

Hasselapedagogiken startades för cirka 35 år sedan av K-A Westerberg i byn Hassela i Hälsingland. Denna pedagogik bygger mycket på följande punkter:

- Medlevarskap
- Solidaritet
- Demokratiskt förhållningssätt
- Förebilder
- Förhållningssätt till alkohol och droger
- Kollektiva lösningar.

För att förstå vad som menas med dessa uttryck kommer vi här nedan förklara dem lite mer ingående. Medlevarskapet innebär att vuxna bor tillsammans med ungdomar i ett kollektiv och delar tillsammans vardagens glädjeämnen och problem. De vuxna medlevarna jobbar sex veckor i sträck tjugofyra timmar om dygnet och är sedan lediga i två veckor. Med solidaritet menas att medlevarna delar med sig av sin vardag och sina kunskaper kring ungdoms och missbruksproblem. Det demokratiska förhållningssättet genomsyrar hela verksamheten allt från skolverksamheten till det kollektivistiska boendet. När det gäller Hasselas förhållningssätt till alkohol och droger har de nolltolerans som regel (www.hasselagotland.se 2006).

På kollektiven på Hassela Gotland bor det sjuttio ungdomar och totalt arbetar där ungefär hundra personer med olika typer av uppgifter. Cirka hälften är där som medlevar. Hassela Gotland driver en egen friskola som heter K-A Westerbergsskolan, där arbetar utbildad pedagogisk personal. Denna friskola startades på grund av att de sociala myndigheterna ställde dessa krav på kollektivet eftersom det i Sverige råder skolplikt. Dock är det inte alla på kollektivet som klarar av att gå i skolan men de har en speciell handlingsplan som Hassela utformat i samråd med de sociala myndigheterna (A Siggelin 2006, muntlig kommunikation).

När ungdomarna skrivs in på Hassela Gotland kommer alla först till ett kollektiv som heter Vänge akuten. När de kommer dit kan de komma från familjer med stora problem eller så kan ungdomarna själva ha problem med missbruk. På Vänge gäller fasta rutiner vilket bidrar till att skapa en trygghet hos ungdomarna. Dessa rutiner är nödvändiga då ungdomarna behöver lära sig ett annat sätt att leva på än de gjorde innan de kom dit. På Vänge akuten stannar ungdomarna två till fyra månader beroende på vad de har för problem. När ungdomarna sedan är mogna att lämna Vänge flyttar de till något av de tio öppna kollektiven som finns inom Hassela Gotland där frihet under eget ansvar råder (www.hasselagotland.se 2006).

De flesta som arbetar på Hassela Gotland har inte någon pedagogisk utbildning utan har andra erfarenheter i livet, till exempel kan de själva ha varit intagna på Hassela eller så kan de ha arbetat med ungdomar på en fritidsgård. För att bli medlevare krävs ingen specifik utbildning än att de ska ha haft tidigare erfarenheter eller på något annat sätt varit i kontakt med barn och ungdomar. Idag finns det en utbildning inom Hasselapedagogik på Folkhögskolan på Fårö. Åldern på medlevarna varierar från 16 år och uppåt. På Hassela Gotland är ungefär 30 % omhändertagna enligt lagen om vård av ungdomar och 70 % är där på frivillig basis. Dock måste placeringarna gå genom hemkommunens socialförvaltning. De flesta intagna är mellan 15-19 år gamla. Kollektivet är inte något låst behandlingshem utan ungdomarna kan röra sig fritt (A Siggelin, 2006, muntlig kommunikation).

5.6.3 Bockes tjänstehundar

Projektet Bockes tjänstehundar är en del av Hassela Gotland. Projektet började med att narkotikahundar togs in för att söka igenom bostäder och elever när de kom tillbaka till Gotland efter att ha varit på permission. Det gjordes som ett led i nolltoleransen mot alkohol och droger. Idén till Bockes tjänstehundar kom ursprungligen från Alex Siggelin som idag är ansvarig för projektet. När inte hundarna arbetade var de med i den dagliga verksamheten och blev snabbt omtyckta av ungdomarna. Siggelin insåg ganska snabbt att det fanns ett stort behov hos ungdomar att umgås med djur och framförallt hundar. Detta ledde till att Siggelin påbörjade en hundförarutbildning på Hundcampus med Lennart Wetterholm¹ som utbildare. Sedan började arbetet med hundarna på Hassela Gotland. De valde att kalla verksamheten Bockes tjänstehundar (A Siggelin & C Häggström, 2006, muntlig kommunikation).

¹ Tjänstehunds utbildare.

Ungdomarna får själva söka sig till Bockes tjänstehundar där de får både en teoretisk och praktisk utbildning. Ungdomarna lever med sin hund dygnet runt och har totalt ansvar för den. De boende får in dagliga rutiner så som att gå upp på morgonen vilket för många kan vara svårt. Ungdomarna fick ett engagemang utanför skoltiden vilket innebar att de tog hand om hunden istället för att till exempel titta på tv. Ungdomarna skapade även nya sociala kontakter både med andra intagna och med medlevarna genom deras gemensamma intresse för hundar. Det finns även ungdomar som inte är involverade i träningen av hundar utan endast har hunden innan och efter skoltid. Det är för att de ska träna upp sin sociala kompetens och för att de själva vill ha större ansvar (A Siggelin & C Häggström 2006, muntlig kommunikation).

6. Bakgrund

6.1 Självförtroende och tillit genom kontakt med djur

För barn är det viktigt att känna sig uppskattade och betydelsefulla. Att ha ansvar för en levande varelse som är beroende av skötsel och kärlek kan fylla detta behov. Att ha ett djur som mår bra och visar tillgivenhet, kärlek och uppskattning kan i sin tur ge ett gott självförtroende och en god självbild hos ett barn (Folke-Fitchelius, 1995).

Författaren Sven Forsling (2001) ger exempel på detta i boken *Flickan och hästen*. Där beskriver han ett behandlingshem för tvångsomhändertagna flickor i tonåren. Syftet med behandlingshemmet var att ge flickorna en hästskötarutbildning samtidigt som de genom hästarna skulle lära sig om sig själva. Flickorna blev tilldelade varsin häst som de sedan hade ansvar för under sin tid på hemmet. När flickorna intervjuades om sin första tid på Stall Frossarbo beskrev de sina hästar. De beskrev hästarna som arga, svåra, bråkiga, ledsna, ensamma och avskärmade. Forsling (2001) menar att flickorna såg sig själva i hästarna och satte ord på hur de kände sig. All vård av hästen sköttes av flickan i samråd med tränaren som hade det yttersta ansvaret.

Stall Frossarbo byggdes på fem steg. Det första och mest elementära var våga steget. Detta steg innebar att säga ja till en vistelse på Stall Frossarbo, att våga prova på något nytt. För dessa flickor kunde det vara svårt eftersom flera av dem haft många misslyckanden i livet. En av flickorna vågade inte leda sin häst till hagen på två månader. När denna rädsla övervanns var det en stor seger både för flickan och för personalen. Det andra steget var maktsteget. Den

dagliga skötseln av hästen utvecklade relationen mellan flickan och hästen. En känsla av att ha makt infann sig när hästen gjorde som flickan sa på kommandon hon lärt sig på under sin tid på hemmet. Forsling (2001) beskriver vidare om den totala maktlycka han såg hos flickorna. Makten var inte enbart flickans. Hästen kunde sätta gränser för flickans makt. Den var förenad med ansvar, empati och en förmåga till samspel. Det tredje steget var kompissteget. Flickorna upplevde att de inte var ensamma med sina tankar och problem. De hade sin häst som alltid fanns för dem. Stall Frossarbo hade ett förhållningssätt till hästarna som vänner. I undervisningen poängterades att hästen var en hästkamrat och inte fick bli ett substitut för människokamrater. Det näst sista steget var ansvarssteget. Att förstå att hästen är totalt beroende av dig och att du tar ansvar. Detta steg glider in på det femte och sista steget nämligen jagsteget. Flickorna har blivit hästkötare och kan ta hand om en levande varelse. Detta steg innebär att flickorna kan ta hand om sig själva.

De har genom att ta hand om och sköta en häst lärt sig om sig själv. Genom att tycka om sin häst för dess egenheter och personlighet har flickorna också lärt sig att tycka om sig själva för den de är. Alla flickor nådde det sista steget på sitt individuella sätt. Det är viktigt att lära sig att ta hand om andra och kunna se andras behov. Lär man sig det på ett positivt och naturligt sätt kan man sedan ta med sig den kunskapen in i det vuxna livet, vilket leder till ansvarsfulla och empatiska människor. Flickorna beskriver hur hästarna stärkt dem att känna sig behövda och uppskattade. En flicka berättar hur hennes självkänsla vuxit när hon såg att hennes häst mår bra och visade henne tillgivenhet tillbaka. En annan flicka beskriver att hennes häst fick henne att se sig själv. Hon hade alltid någon och de hade alltid varandra. Flera av flickorna berättar om tryggheten att aldrig bli sviken av sin häst och att de kunde vara sig själva tillsammans med sin kamrat (Forsling 2001). Samma fenomen beskriver Madsen (1999). Han menar att barnen i dagens samhälle ofta möter kärlek som är förenad med villkor av olika slag. Att inte känna att man lever upp de dessa villkor kan göra att barnet blir osäker och ängslig. Därför är det viktigt för barnen att känna den kärlek som till exempel ett djur kan ge. Denna kärlek kan ge en styrka i barnens tillvaro. Djur får dock inte bli ett substitut för människor utan finnas som ett komplement och en trygg fast punkt i tillvaron.

7. Djur i terapeutiskt arbete

Hans Boquist är psykoterapeut och driver sedan 15 år en öppenvård för barn, ungdomar och hela familjer. Han arbetar både med utbildning och handledning och med samtalsterapi. Syftet med arbetet är att förebygga att barn och ungdomar blir institutionaliserade. Verksamheten går ut på att hela familjen går i terapi för att familjen ska kunna ändra livsstil vilket i sin tur leder till att ungdomarna kan bryta sitt destruktiva levnadssätt. Hans Boquist anser att detta arbetssätt är eftersträvansvärt då brytningen av ett levnadsmönster sker i hemmiljön och inte på någon institution där ungdomarna är avskärmade från verkligheten. En annan fördel är även att hela familjen är involverad på ett annat sätt än om ungdomarna skulle bo på en annan plats. Då är det lättare för ungdomarna att falla tillbaka till det gamla mönstret (H Boquist, 2006, muntlig kommunikation).

Till verksamheten finns flera familjehem knutna. Familjerna får kontinuerlig handledning och utbildning. I flera av familjehemmen finns det djur, så som hundar och hästar. Boquist menar att djuren skapar en positiv välkomnande miljö vilket underlättar för barnen och ungdomarna att knyta an till familjen när de först anländer. Det finns otaliga exempel på hur djuren bygger broar mellan barnen/ungdomarna vilket kan skapa en ny form av tillit till människor. Barnen/ungdomarna får lära sig hur de ska förhålla sig till djur samt att med hjälp av djuren öva upp sin empatiska förmåga. Det sker genom att visa på hur djur reagerar och hur barnen/ungdomarna ska förhålla sig till djuren för att få ett bättre gensvar (H Boquist, 2006, muntlig kommunikation).

I sin verksamhet använder sig Boquist (2006) liksom Forsling (2001) av hästar. Han menar att skötsel av hästar och ridning ger barnen/ungdomarna ett ökat självförtroende. En del barn/ungdomar bär med sig en rädsla och ångest vilket gör att de ibland kan krävas mycket förarbete innan de vågar ta steget in till hästen. Många upplever sedan en stolthet i att klara av att hantera ett sådant stort djur. Att ta hand om hästarna skapar även en annan typ av fritidsysselsättning då många ägnat sig åt destruktiva handlingar. Dock finns det barn/ungdomar med så stora störningar i sitt känsloliv att de inte kan knyta an eller relatera till ett djur. När en glad familjehund undviker dessa barn ger det en anledning till vidare utredning. Boquist (2006) anser att man med hjälp av djur kan se vilken grad av känslomässig störning ett barn lider av (H Boquist, 2006, muntlig kommunikation).

8. Fysiskt välbefinnande i interaktion med djur

Anderson, Red & Jennings citerad i Beck & Katcher (2003) beskriver att personer med husdjur generellt hade lägre blodtryck samt kolesterolvärde än människor utan husdjur. Det har gjorts en studie som visar att hundägare lever ett mer harmoniskt liv vilket i sin tur leder till att de inte i samma utsträckning drabbas av hjärt- och kärlsjukdomar som de utan hund. Ett problem med denna typ av undersökningar är att det oftast saknas kontrollgrupper utan djur. Det medför att det är svårt att dra säkra slutsatser (Beck & Katcher, 2003).

Efter människans domesticering av husdjur har djur och människa haft en relation till varandra. Det finns två huvudteorier som förklarar varför det är så populärt bland oss människor att ha husdjur. En av dem är biophilia. Teorin innebär att människans ursprungliga levnadssätt är att jaga djur samt att kunna leta efter vegetarisk föda. Den tidiga människan var tvungen att jaga djur för sin överlevnad men även idag är hjärnan programmerad till att uppmärksamma djur i dess naturliga miljö. Programmeringen medför att vi reagerar positivt på närvaro av djur. I biophiliteorin finns vissa brister, bland annat att vi inte har en inbyggd känsla för att ta hand om djur för deras välmående utan att vi sedan urminnes tider endast gör det för vår egen överlevnad. En annan brist är att det nästan är omöjligt att separera kulturella influenser från biologiska influenser (Beck & Katcher, 2003).

En annan aspekt är teorin om socialt stöd. Lynch, (1977 & 2000) visar citerad i Beck & Katcher, (2003) de positiva hälsoeffekterna med att ha djur som socialt sällskap. Inom denna teori är djur en del av källan till socialt umgänge och många människor ser sina husdjur som en del av familjen. Detta innebär att många samtalar med sina husdjur som om de vore människor. Det ska påpekas att det är en stor svårighet att skilja biophilia teorin och effekterna av det sociala stödet människor får av sina djur. Dock menar Beck & Katcher (2003) att kontakt med alla typer av djur har en god inverkan på hälsan, det spelar ingen roll om det är en guldfisk i ett akvarium eller en hund.

Husdjur kan minska ångest, ensamhet och depressioner. Interaktion med djur kan även dämpa utvecklingen av stressrelaterade sjukdomar. Att umgås med djur sänker blodtrycket och minskar hjärtrytmen hos både barn och vuxna. Även när det gäller hjärt- och kärl sjukdomar finns det belägg att tro att interaktion med djur har en stor fördel ur hälsosynpunkt. Ett år efter en hjärtinfarkt har djurägare en högre överlevnad än patienter utan husdjur. (Wilson, 2003)

Wilson (2003) menar att det behövs mer forskning kring de hälsoeffekter interaktion med djur medför. Försöksgrupperna är ofta för små för att kunna ge tillräckligt tillförlitliga svar. Wilson kritiserar Beck & Katcher för att de har funnit för lite forskning med fokus på terapeutiska effekter kring formella projekt vilka handlar om terapi tillsammans med djur. Författaren menar vidare att den forskning som finns handlar mer om generella hälsoeffekter tillsammans med djur än om terapeutiska. Även Beck & Katcher (2003) menar att djur spelar en stor roll för människors välbefinnande men att mer forskning behövs. För att kunna utläsa hälsofördelarna behövs flera olika typer av studier hos både djur och människor.

8.1 Djur som socialt redskap

Studier visar att barn vilka har djur mognar fortare än andra barn. Barn med djur har lättare att anpassa sig socialt och att ta kontakt med andra barn. Att ha husdjur stimulerar barns förmåga att kommunicera icke-verbalt (Folke-Fitchelius, 1995). Eftersom barn med djur kommunicerar på ett annat sätt med sina djur än med människor lär de sig andra koder och signaler än barn som inte kommunicerar på detta sätt. Barn med djur tvingas att tyda och läsa av för att förstå sina djur. Det finns vissa belegg för att detta skulle medföra att dessa barn är skickligare på att läsa av hur andra människor mår och visa empati och förståelse för andra. Det behövs dock mer forskning inom området för att kunna fastslå detta fenomen (Melson, 2001). Kring denna fråga menar Gisela Håkansson (1995) att det mänskliga verbala språket är unikt eftersom vi kommunicerar med ord. Dock är inte detta det enda sättet vi människor kommunicerar på. Vi har ett mycket utbrett icke verbalt signalsystem. Det är många omedvetna om och använder det helt omedvetet. Det icke verbala språket hos människan har inte alls samma drag som det verbala utan det är mer likt olika signalsystem hos däggdjur.

9. Att lära genom en helhet

Barns glädje och entusiasm behöver inte vara den enda anledningen till att man använder sig av djur i verksamheten. Att arbeta medvetet med djur ger barnen en helhet. Har man exempelvis höns på förskolan eller i skolan kan det ge många intressanta inläringstillfällen. Barnen lär sig att sköta djuren, att vårda och respektera. Det kan vara fascinerande för ett barn att samla in äggen som hönorna har värpt för att sedan få insikten om att dagens lunch innehåller äggen de samlat in. Barn får även följa ägget till kyckling och sedan se hur kycklingarna väx-

er (Folke-Fitchelius, 1995). Idag är det ovanligt att barn får se hur liv föds. Det sker på sjukhus och under former som inte tillåter insyn av barn. Att se en kull hundvalpar födas ger barn tankar och funderingar kring livets början (Melson, 2001). I dagens samhälle med våldsamma filmer och TV spel kan det vara extra viktigt att få se döden i verkligheten (Folke-Fitchelius, 1995). De allra flesta barns möte med döden sker genom deras kontakt med djur. Att komma i kontakt med döden på ett naturligt sätt blir en erfarenhet. Eftersom barn ofta känner att djur är beroende av dem kan de bli ledsna och känna att de inte tagit hand om sitt djur tillräckligt när det dör. Ett annat fenomen är att barn tror att dumma saker de gjort resulterar i att deras djur dör. Det är viktigt att det finns tid att prata om döden och förklara livets gång. En begravning där barnen får vara medaktörer kan vara bra för sorgen (Melson, 2001).

10. Utveckling tillsammans med djur

När barn skapar en identitet har djur en stor betydelse. För att identifiera sig själv måste man veta vad man inte är. Genom att tillbringa tid med djur kan barn lättare komma fram till att de är annorlunda. Redan vid ett års ålder är barn fullt medvetna om att deras utseende skiljer sig från djurs. Barn har ännu inte fått grepp om att även dess inre skiljer sig från djur. Små barn har svårt att skilja på vad som är levande och vad som är döda ting. Barn kan tala om en stol som en levande varelse. Detta sätt att förstå världen kallas "Animism". Barn som har djur kommer förbi detta stadium fortare än barn utan djur eftersom deras djur reagerar på ett helt annat sätt än deras nallebjörn när de talar till det (Madsen, 1999). Alla barn kommer slutligen fram till skillnaden på levande varelser och döda ting och att de genom djuren skapar en väg till denna insikt. Att skapa en identitet innebär också att kunna identifiera sig med andra och att ha förmågan att sätta sig in andras situation. Barn identifierar sig lätt med djur och tror att de känner och tänker som de själva gör. Denna identifikation bidrar i allra högsta grad till att vissa barn älskar sina djur innerligt. Kärleken barn känner för sitt husdjur behöver inte bara vara självidentifikationen utan också en jämförelse med någon de tycker mycket om. En stor trygg och robust hund kan identifieras och inta rollen som en pappa för barnet (Madsen, 1999).

Barn som tillbringar tid tillsammans med djur bestämmer ofta leken. Det ger barn en känsla av att behärska sin omgivning vilket i sin tur bidrar till att barn utvecklar en tilltro till sig själva. Barn lär sig tillsammans med djur hur levande varelser reagerar på olika aktiviteter. Det

blir klarare för barn när de har makt och när de inte har makt i olika situationer. För små barn är det inte så vanligt att de har makt över andra människor, att få styra en stor hund kan ge ett ökat självförtroende. Det är viktigt att inte låta barn få all makt över ett djur. Att låta barn ha ett litet marsvin som kan ge föga motstånd blir missvisande. Barn klarar inte av denna totala makt och lär sig inte begränsningarna i den glädje det kan medföra att behärska omgivningen. Den viktiga delen med samspelet mellan individer försvinner om barn inte får något motstånd (Madsen, 1999).

11. Resultat av fältstudie baserat på observationer, protokoll, intervjuer, och samtal

11.1 Livet som medlevare

Medlevarna på kollektivet Bockes tjänstehundar på Hassela Gotland spelar en viktig roll i ungdomarnas liv. De delar allt tillsammans, vissa medlevare har till och med sina egna familjer boendes tillsammans med ungdomarna. Flera av medlevarna på Bockes tjänstehundar har sina privata hundar boendes där. Några av medlevarna har en specialkompetens inom hunduppfödning samt hundsport då de arbetat med detta innan de blev medlevare. Att medlevarna har den erfarenheten är mycket positivt för ungdomarna. Ungdomarna kan då ta del av den erfarenheten och vidareutvecklas inom någon form av hundsport som flertalet ungdomar hyser ett intresse för.

Att vara medlevare innebär ett starkt engagemang för ungdomarna samt att hela tiden stötta dem. Medlevarna blir ett viktigt komplement till hundarna eftersom medlevarna hela tiden finns tillgängliga för ungdomarna. Att de är så viktiga beror på att medlevarna kan stötta och samtidigt ge positiv respons på det arbete ungdomarna utför med hundarna. Medlevarna får samma hundutbildning om ungdomarna. De deltar tillsammans i olika typer av hundutbildningar. På det sättet utvecklas medlevare och ungdomar tillsammans.

11.2 Livet på ”Bockes” tjänstehundar

Vidare beskrev medlevarna att, för att kunna bo på kollektivet Bockes tjänstehundar krävs ett mycket stort engagemang samt ansvar från ungdomarna, då de har totalt ansvar för sin hund med allt vad det innebär. Här behöver även ungdomarna rätta sig efter hundarnas rutiner, då hundarna kräver fasta mattider och ett visst antal promenader per dag. Hundarna vistas med ungdomarna dygnet runt vilket gör att det bildas ett starkt band mellan hunden och den in-

skrivna. Att arbeta med hundar gör att ungdomarna utvecklar sig själva och får en annan bild av sig själva och en bättre självinsikt. Interaktionen med hundarna ger ungdomarna en bra förberedelse för livet utanför Bockes tjänstehundar och Hassela Gotland.

När ungdomarna skrivs ut, vanligtvis efter ungefär 1,5-2 år, har de från Bockes tjänstehundar inte bara en god start på en hundförarutbildning utan de har även fått lära sig att ta ett stort ansvar för en annan individ.

11.3 Hur upplever medlevarna hunden som redskap

De medlevare vi samtalade med upplevde en positiv förändring hos de ungdomar som hade hundar. Ungdomarna får enligt medlevarna mycket social träning samt villkorlös kärlek från hundarna och de har ett stort ansvar eftersom de utbildar sin hund. De lär sig att arbeta och att inse att de har en viktig funktion i hundens utbildning. Medvetenheten om att de gör ett viktigt jobb stärker ungdomarnas självkänsla. Hunden ger dem konstant bekräftelse vilket medlevarna ser som positivt då flera ungdomar kanske inte ens fått en kram av sina föräldrar. Medlevarna upplevde att de ungdomar som arbetar med hundar hade en mer aktiv fritid än de utan hundar. Ungdomarna fick fasta rutiner eftersom de var tvungna att ta ansvar för sin hund. Dessa ungdomar har även ett gemensamt intresse och råkar därför inte lika ofta i konflikter som de andra ungdomarna kan göra på andra kollektiv. Även de utbildningar medlevarna genomgår tillsammans med ungdomarna är en träning för livet utanför Bockes tjänstehundar och Hassela Gotland, eftersom ungdomarna måste sitta i en skolbänk hela dagar vilket inte många av dem är vana vid. De utbildningar ungdomarna tillsammans med medlevarna erhåller är helt baserad på en praktisk uppföljning tillsammans med hunden. På detta sätt får ungdomarna en bekräftelse på att vad de lärt sig teoretiskt verkligen fungerar i praktiken. Dock har Bockes tjänstehundar inga nedskrivna mål eller syften med hundprojektet.

Det som kan vara negativt i arbetet med hundar är när medlevarna tvingas sära på en hund och en intagen på grund av olika orsaker. Det har aldrig berott på att ungdomarna misskött sin hund utan av andra anledningar. När ungdomarna börjar ta hand om en hund får de skriva ett kontrakt med Bockes tjänstehundar om hur hunden ska skötas just för att olika dispyter inte ska kunna uppstå.

En medlevare anser att ungdomarna förändras känslomässigt genom att de får socialisera samt arbeta med hundar. Ungdomarna får också en större ansvarskänsla samt ett lugn. Det är inte lika mycket bråk med de ungdomar vilka arbetar med hundar som hos andra kollektiv på Hassela Gotland där ungdomarna har andra typer av sysselsättningar. Genom sitt intresse kan de få en utbildning och sitta i en skolbänk och lyssna en hel dag fast de egentligen inte alls vill vara i skolan. Det är ett slags informellt lärande och flera ungdomar har till och med börjat läsa hundböcker av eget intresse.

11.4 Hur upplever ungdomarna det är att arbeta med hundar

Alla de ungdomar vi intervjuade upplevde att det var mycket positivt att arbeta med hundarna. De tyckte att de hade blivit lugnare, lärde sig att ta ett större ansvar samt att de fick villkorlös kärlek. En flicka menade att hon genom arbetet tillsammans med hunden som ett team skapade en sorts vänskap som inte kan jämföras med den mellan två människor. Flickan ansåg att när hon och hunden tillsammans lyckades med en uppgift gav det henne ett större självförtroende. Det berodde på att de tillsammans byggt upp ett gemensamt förtroende.

En pojke menade att han kände en enorm tillfredsställelse genom att arbeta med hundarna eftersom han ansåg att han fick göra något meningsfullt. Pojken ansåg att kontakten med hundarna gav honom och andra en bra rehabilitering. Han hade inte hört talas om något som rymt från Hassela Gotland eller Bockes tjänstehundar sedan de fått ansvar för en hund eftersom det medförde att hunden blev lidande. Pojken tyckte också att han hade kommit till en bättre självinsikt och kunde jämföra hur han var innan han började arbeta med hundar och se på hur han agerade i liknande situationer nu. Innan han började arbeta med hundar upplevde han att han var negativt inställd till sig själv och sin förmåga. Med hjälp av hundarna känner han att hans syn på sig själv förändrats till det bättre. Bland annat beskrev pojken att han fått ett lugnare temperament då arbetet med levande varelser kräver ett stort tålamod.

En annan pojke vi intervjuade var väldigt intresserad av arbetet med hundar och utbildningen av hundar. I och med hundintresset hade han återfått lusten att lära vilket medfört att han i framtiden vill utbilda sig till hundförare. Han såg även att han fått en utökad social kompetens då hundarna innebar att han träffade fler nya människor som delade hans hundintresse.

En av flickorna beskriver hur hundarna fått henne att tänka på hur hennes livssituation var innan hon kom till Hassela Gotland och Bockes tjänstehundar. Dessa tankar har väckts under de otaliga långpromenader hon gått med sin hund. Promenaderna ute i naturen med hunden har medfört att hon känner sig mer lugn och harmonisk som människa. Hon har upptäckt att hunden kan läsa hennes sinnesstämning. När hon är ledsen och nedstämd känner hon att hon får en större tröst och tillit hos hunden än vad hon får av en människa.

12. Resultat Vallentuna djur, natur- och musikförskola

På Vallentuna djur, natur- och musikförskola används djuren och naturen i ett pedagogiskt syfte. Barn får tillsammans med pedagoger ta ansvar för djuren. Varje vecka delas barnen i olika ansvargrupper där de får ett ansvarsområde, till exempel att mocka hos hästarna eller ge kaninerna mat. Att Wiman valt att jobba på detta sätt är för att barnen ska lära sig praktiskt arbete. Genom att ge djuren mat lär de sig till exempel matematik eftersom de mäter i liter, deciliter och så vidare. Att ansvara för ett djur lär även barnen att få empati för andra, att djuren måste tas om hand varje dag samt att de har en viktig roll i djurens välbefinnande. Detta stärker barnens självförtroende vilket även visar sig när de kommer till skolan. Enligt Wiman märker personalen på skolan tydligt vilka barn som gått på Vallentuna djur, natur- och musikförskola då de är mer självsäkra samt att de har betydligt större förkunskaper i exempelvis matematik än barn från andra förskolor (Wiman, 2006 muntlig kommunikation).

En annan viktig aspekt enligt Wiman är att barn på hennes förskola lär sig att kunna handskas med både liv och död. Tyvärr händer det att djur dör och det pratar pedagogerna mycket om i barngruppen för att barnen inte ska uppleva döden som något skrämmande. Pedagogerna försöker beskriva det som att djuret till exempel är i "hästhimlen" och så vidare. Vid födslar får barnen vara med vilket medför att barn får möta ett nytt liv på ett naturligt sätt. Tanken med att barnen får delta vid dessa tillfällen är att de på så sätt får möta verkligheten där både liv och död ingår. Detta är även ett bra sätt att avdramatisera denna typ av frågor (Wiman, 2006 muntlig kommunikation).

13. Resultat enkäter

I enkätstudien deltog tre män och elva kvinnor. Fullständiga frågor finns presenterade i bilaga 3. På frågan om de någon gång under sin tid läst eller hört talas om integration mellan barn och djur svarade endast tre ja. Hälften av de tillfrågade hade egna djur eller djur i anslutning

till bostaden. Majoriteten hade haft djur i sin barndom. På frågan om pedagogerna någon gång hade integrerat barn och djur i sin undervisning svarade en svag majoritet ja. Dock svarade de flesta att de skulle kunna tänka sig att använda sig av djur i undervisningen. De pedagoger som inte integrerat barn och djur angav allergi som orsaken men även rädsla för djur och brist på intresse angavs som orsaker. Nästan alla pedagoger som integrerade barn och djur gjorde det en gång per termin genom studiebesök på en lantgård eller i en djurpark. Några få av de pedagoger som integrerat djur med barn hade antingen tagit med sig sina egna husdjur eller låtit barnen ta med sig sina husdjur. En pedagog hade haft vandrande pinnar och fiskar som klassrumsdjur. På frågan om de skulle kunna tänka sig att ha djur i anslutning till skolan svarade en majoritet nej. De flesta svarade nekande på grund av allergiska barn. Vissa kunde tänka sig att ha fisk, hund och katt. En av pedagogerna svarade att djur kan få barn att känna empati.

14. Slutsats och diskussion baserat på observationer, protokoll, intervjuer, och samtal

14.1 Intervjuer

Alla de personer vi har pratat med så som intagna ungdomar, medlevare samt Lillemor Wiiman, med har en positiv inställning till att integrera barn och djur. Att de har denna inställning beror på att de på nära håll kunna följa barns utveckling tillsammans med djur. Denna positiva utveckling beskriver också Forsling (2001) som följt flickor med sociala problem både under och efter sin tid på Stall Frossarbo. I sin undersökning visar han att majoriteten av de flickor som vistats tillsammans med hästar utvecklats positivt och stärkt sitt självförtroende. När flickorna var redo att kliva ut i livet upplevde många enligt Forsling (2001) att de fått en andra chans samt att de med hjälp av hästarna fått lära sig att deras eget beteende får konsekvenser för andra i deras omgivning.

Vi tror att det kan vara svårt att arbeta med djur då det krävs stort engagemang av personer som vill integrera barn/ungdomar med djur. Detta engagemang krävs eftersom djur kan behöva omsorg dygnet runt. Våra intervjupersoners intresse för djur och arbetet med djur tror vi ligger till grund för de goda resultat de uppnår med sin verksamhet. Vi anser att dessa personers brinnande intresse kan inspirera barn och ungdomar. Intresset och engagemanget behöver nödvändigtvis inte gälla djur då vi tror att en entusiastisk och engagerad person kan vara en god förebild oavsett intresse.

Barn som i tidig ålder har kontakt med djur kan få fördelar i inlärningsprocessen samt en bättre kommunikationsförmåga. Djur ofta spelar en stor roll i barnens liv då de ständigt möter dem inte bara fysiskt, utan även i sagor. Beck & Katcher (2003) menar även att speciellt pojkar lär sig hur de tar hand om något då detta inte är ett lika stort naturligt inslag i deras lek som i flickors. Att ta hand om ett djur kan även förändra barns syn på sin omvärld. För att kunna säkerställa att barns utveckling påverkas av djur behövs mer renodlad och varierad forskning (Beck & Katcher, 2003).

Vi tror precis som Wiman (2006) att det är bra för barn att lära sig att ta ett ansvar. Det går inte att skaffa exempelvis en hund och sedan strunta i att gå ut med den bara för att det regnar. Det är viktigt att barn får lära sig att djur är levande varelser med känslor och behov och inga leksaker. Att driva en pedagogisk verksamhet där djur ingår tycker vi är en bra metod eftersom så många ämnen kan integreras, dessutom får barnen respons direkt från djuren. Till exempel vid utfodring av djuren, kan barnen se att uppskattar att få mat. Barn som av olika anledningar står utanför gruppen kan genom djur få känna tillhörighet. Djur gör ingen skillnad på var barnen kommer ifrån är eller hur de ser ut.

14.2 Bockes tjänstehundar

Enligt de medlemmar och ungdomar vi träffade under vår fältstudie på kollektivet Bockes tjänstehundar är arbetet med hundar mycket positivt i ungdomarnas process mot ett mindre destruktivt liv. De ungdomar vi intervjuade var över lag positivt inställda till arbetet med hundar och insåg att detta arbete öppnade nya dörrar för dem efter de lämnat Bockes tjänstehundar. Ungdomarna kan till exempel studera vidare till hundförare.

Det negativa med verksamheten på kollektivet Bockes tjänstehundar är att det inte finns några nedskrivna eller klara syften till varför de arbetar med hundar. Det finns inte heller någon form av utvärdering för hundprojektet. De upplevelser vi fick ta del av är det medlemmarna själva har sett. Under vår tid på lärarutbildningen har vi fått lära oss att det är av stor vikt att ha ett klart syfte med det vi gör samt att löpande utvärdera det vi genomfört. Att de inte har klara mål och syften tror vi kan bero på att få medlemmar på kollektivet Bockes tjänstehundar har pedagogisk utbildning. Det var enligt medlemmarna själva genomgående för hela verksamheten på Hassela Gotland. Bristen på dokumentation anser vi kan vara negativt för verksamheten. Ingen av de

personer vi samtalat med har tagit del av vetenskaplig forskning inom området. Vi skulle gärna se att medlevarnas värdefulla erfarenheter de dagligen får med ungdomarna och hundarna, tillsammans med vetenskapliga grunder och utvärderingar baserade på ungdomarnas tankar, skulle ge verksamheten en större trovärdighet. Beck & Katcher (2003) menar att det är ett vanligt förekommande problem att projekt av denna karaktär sällan är målinriktade. Om projektet har mål är det oftast oklart hur de utvärderas.

Siggelin (2006) menar att de ungdomar som arbetar med hundar mer sällan hamnar i olika typer av konflikter. Beck & Katcher (2003) anser också att barn/ungdomar som tidigt integreras med djur lär sig känna empati för andra. Författarna påpekar vidare att det inte finns mycket forskning som stöder förståelsen av de sociala och psykologiska mekanismerna som gör att djur minskar ett destruktivt beteende. Både våra erfarenheter och den forskning vi tagit del av (Beck & Katcher 2003; Forsling, 2001; Folke- Fitchelius, 1995 & Wilson, 2003) stöder vår övertygelse att barn/ungdomar blir lugnare tillsammans med djur. Alla ungdomar vi intervjuat upplevde att de blivit lugnare och fått en bättre självkontroll. Vidare menade ungdomarna att det inte går att brusa upp och bli irriterad på sin hund eftersom den då inte samarbetar lika bra. Alla ungdomar kunde se tillbaka på hur de var innan de började arbeta med hundar och de kände själva att de fått en bättre självbehärskning.

Det gemensamma för alla ungdomar var att de upplevde att de utvecklats med hjälp av hundarna och funnit en inre trygghet. Ungdomarna har fått en tilltro till sin egen förmåga genom att få känna att de lyckas tillsammans med sin hund. I och med ansvaret för hunden har de fått ett större tålamod samt lärt dem att se till en annan individ än sig själva. Det enda ungdomarna tycker är negativt med hundarna är att det kan vara jobbigt att gå ut i dåligt väder samt att ta upp avföring efter sin hund.

14.3 Enkäter

Överlag kan vi av våra enkätsvar utläsa att det inte var många som hört talas om att det går att använda sig av djur i den pedagogiska verksamheten. Det förvånade oss då hälften av pedagogerna har egna husdjur och fler än hälften haft djur under sin barndom. På frågan om pedagogerna någon gång integrerat barn och djur svarade fler än hälften att de gjort det, detta tolkar vi som motsägelsefullt då de på en tidigare fråga om de känner till att man kan använda sig av djur i den pedagogiska verksamheten svarat nej. Av dem som svarat nej på frågan om

de integrerat barn och djur menar de flesta att det beror på allergier. Vi kan se att det finns ett intresse för att integrera barn och djur men att pedagogerna inte gör det tror vi kan bero på okunskap kring ämnet eller på allergiska problem. En annan orsak kan vara att pedagogerna inte vet vilka effekter det ger barnen eftersom så många aldrig hade läst eller hört talas om användandet av djur i den pedagogiska verksamheten.

Utifrån de svar vi fick från enkäterna visade det sig att allergier var ett stort hinder för många pedagoger. Vi tror att det är ett problem som inte är allt för svårt att lösa. Trots risken för allergi är det inte omöjligt att ha djur i pedagogiska verksamheten. En lösning kan vara att ha djur i separata lokaler. Att ha djur utomhus kan också vara en lösning. På detta sätt ges barn med allergiska besvär en möjlighet att ha kontakt med djur (Folke-Fitchelius, 1995). Genom att vara noga med renligheten hos djuren och ha en god ventilation kan man förebygga problem (Madsen, 1999). All verksamhet behöver inte drivas utan pälsdjur inomhus. De barn som inte har någon allergi kan utan problem ha en förskola med pälsdjur både inne och ute. För barn med stora besvär finns det speciella förskolor som är anpassade för deras behov (Folke-Fitchelius, 1995).

Tidigare rön säger att den största faktorn som gör att vi utvecklar allergi är i vilken grad vi exponeras av allergen. Dessa rön menar att desto större exponering vi utsätts för desto större risk är det att man utvecklar allergi. I de tidiga barnåren är det extra viktigt att inte utsättas för allergen. Det är dessa år som präglar barnets framtida allergi. Ett av de starkaste allergenerna är pälsdjur, vid nära kontakt med pälsdjur i inomhusmiljö påverkas våra slemhinnor negativt. Barn som vistas med djur utomhus löper inte lika stor risk att utveckla besvär (Folke-Fitchelius, 1995). Här går meningarna isär då nya rön menar att barn som under sitt första levnadsår exponeras för djur löper en lägre risk att utveckla allergi. Barn vilka undanhålls från djur i större utsträckning får allergiska problem. Även syskon minimerar risken för att utveckla allergi (Hesslemar 1999).

Vi anser att pedagoger ska se möjligheter i nya undervisningssätt. Att vara negativ till undervisning med djur innan man tagit del av forskning tycker vi är en tråkig inställning. Precis som Folke-Fitchelius (1995) säger går det utmärkt att bedriva verksamheten utomhus, detta medför även att de barn med en lättare form av allergi kan delta. Maten till djuren kan till exempel hållas upp i hinkar utomhus. Bara att vara nära djur och se djur utan att vidröra dem

anser vi kan ge barn positiva upplevelser. På det sättet blir inte barn med allergi exkluderade från arbetet och får en chans att uppleva djur på ett sätt som de kanske inte har möjlighet till i deras hemmiljö. Att skylla på allergiska barn tycker vi är en alldeles för lättvindig undanflykt. Självklart finns det barn som har svåra allergiska besvär och dessa ska naturligtvis kunna få sina behov tillgodosedda. En annan svårighet kan vara vem som ska ta hand om djuren under helger och lov. Vi tror inte att det problemet är stort eftersom det går att lösa med rullande helgschema både mellan personal och föräldrar.

14.4 Slutsats

I läroplanen står följande: *Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den skall med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling* (Lpo 94). Vi har under vår utbildning sett många barn/ungdomar med olika typer av koncentrationssvårigheter och upplevt att dessa barn göms hos specialpedagoger eller tilldelas assistenter eftersom de är ”påfrestande” att ha i ett klassrum. Vi tror att man genom interaktion mellan med djur kan fånga upp dessa barn på ett annat plan. Detta kan till exempel göras genom att integrera barn/ungdomar med djur. I interaktion med djur kan dessa barn få möjlighet att lugna ner sig. I en undersökning gjord i ett samarbete med HABIC² visas att barn med ADHD³ förändras genom interaktion med djur. Dessa barn blir lugnare och får en bättre koncentrationsförmåga. Författarna menar att skolor med elever som lider av ADHD bör använda sig av djur för att få eleverna mer harmoniska samt för att de ska uppnå bättre studieresultat (Fassig & Lieber, 2001).

Efter att vi har genomfört denna studie anser vi att det finns både forskning och litteratur som påvisar att interaktion med djur ger en positiv utveckling hos barn/ungdomar. Vi har även fått uppleva den positiva effekten djur kan ha på barn/ungdomar både i sitt lärande och i den personliga utvecklingen.

² Human Animal Bond in Colorado

³ Attention Deficit Hyperactivity Disorder

Referenser

Beck, Alan. M., Katcher, Aaron. H. (2003) Future Directions in Human-Animal Bond Research. *American Behavioral Scientist*, vol 47 nr 1.

Davidsson, Bo., & Patel, Runa. (1994). *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.

Ejlertsson, Göran. (1996). *Enkäten i praktiken, en handbok i enkätmetodik*. Lund: Studentlitteratur.

Ekström, Mats., & Larsson, Lars-Åke. (2000). *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Fassing, Elisabeth I., & Lieber, Jennifer S. (2001). It's a Dog's Life: A Pilot study Investigating the Effects of the Human-Animal Bond on a child with Attention Defect/Hyperactivity Disorder. *Journal of the Colorado Counseling association, Awareness, Årligen*, sidorna 10-15.

Folke-Fitchelius, Maria. (1995). *Barn och Djur*. Falköping: Liber utbildning AB.

Forsling, Sven. (2001). *Flickan och Hästen*. Västervik: Statens institutionsstyrelse.

Hesslemar, B. (1999). Does early exposure to cat or dog protect against later allergy development? *Clinical and experimental allergy* 29. (5):611-617.

Håkansson, Gisela. (1995). *Yla som vargar, tala som folk. Om djurens och människornas kommunikation*. Eskilstuna: Almqvist & Wiksell Förlag AB.

Johansson, Bo., & Svedner, Per Olov. (2004). *Examensarbetet i lärarutbildningen, Undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala: X-O Graf Tryckeri AB.

Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklass och fritidshemmet. Lpo 94
Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Madsen, Bent Leicht. (1999). *Barn Djur och Natur*. Lund: Tiedlund.

Melson, Gail F. (2001). *Why the wild things are: animals in the lives of children*. USA: Harvard University press.

Wilson, Cindy C. (2003). Challenges in Designing Human-Animal Interaction Research. *American Behavioral Scientist, Vol. 47 No.1*.

www.hasselagotland.se (2006-02-18) (Kopia av hemsida finns hos författarna
elifo546@student.liu.se eller annfo988@student.liu.se).

Muntlig källa

Boquist, Hans (2006) psykoterapeut

Siggelin, Alex (2006) medlevare på Hassela Gotland

Bilaga 1

Intervjufrågor Hassela

Medlevare

1. Vilken åldersgrupp finns hos er?
2. Vad skiljer er pedagogik jämfört med den kommunala skolan?
3. Vad har personalen för utbildning?
4. Varför började ni arbeta med hundar?
5. Vad är syftet i användandet av hundar?
6. Väljer ungdomarna själva om de vill arbeta med hundar eller väljer ni ut vilka som ska göra det?
7. Vad anser ni att arbete med hundar ger ungdomarna?
8. Tycker ni att arbetet med hundar ger ungdomarna något extra?
9. Finns det negativa aspekter med att jobba med hundar?

Ungdomar

1. Varför valde du att arbeta med hundar?
2. Har du haft husdjur under din uppväxt?
3. Har du samma hund hela tiden?
4. Tycker du att du utvecklas när du arbetar med hundar?
5. Vad är det mest lärorika med att arbeta med hundar?
6. Vad är positivt respektive negativt med att arbeta med hundar?
7. Hur känns det när hunden gör som du vill?
8. Vad lär du hunden?
9. Lär hunden dig något?

Bilaga 2

Intervjufrågor Vallentuna djur, natur- och musikförskola

1. Vad har du för utbildning?
2. Varför startade du denna verksamhet?
3. På vilket sätt arbetar ni?
4. Vad är syftet med verksamheten?
5. Vad tycker du att barnen lär sig?
6. Vad är positivt respektive negativt med att driva denna verksamhet?

Bilaga 3

Enkätfrågor

1. Ange ditt kön
2. Har Du någon gång under din tid som pedagog läst eller hört talas om djur som integrerats med barn i den pedagogiska verksamheten?
3. Har Du/Ni egna djur i eller i anslutning till bostaden?
4. Hade Du egna djur i eller i anslutning till bostaden vid någon period i din barndom?
5. Har Du någon gång i din undervisning integrerat barn och djur? Om nej, varför? Om Ja i vilken omfattning?
6. Skulle Du kunna tänka dig att integrera barn och djur i undervisningen?
7. Skulle Du kunna tänka dig att ha djur i anslutning till skolan som medför gemensamt ansvar för skolan? Om nej, varför?